

СТРАТЕГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ ПЕДАГОГІВ У СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ УМОВАХ

Анотація. У статті розглянуто питання професійного саморозвитку педагогічних працівників у сучасних освітніх умовах. Здійснено аналіз теоретичних засад саморозвитку, визначено основні детермінанти, що впливають на його ефективність, а також окреслено чинники, які сприяють або перешкоджають цьому процесу. Дослідження базується на комплексному підході, що поєднує аналіз наукових джерел та результати анонімного онлайн-опитування педагогів, слухачів курсів підвищення кваліфікації, проведеного у грудні 2024 року на базі Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Встановлено, що ефективний професійний розвиток педагога залежить від комбінації внутрішньої мотивації, підтримки адміністрації, наявності якісних освітніх

ресурсів і можливостей для підвищення кваліфікації. Важливими стратегіями є самооцінювання, рефлексія, колегіальне навчання та впровадження цифрових технологій у педагогічну практику. Визначено, що бар'єрами на шляху професійного саморозвитку є нестача часу, фінансові обмеження та недостатня підтримка з боку керівництва. Окреслено перспективи подальших досліджень, що стосуються розробки ефективних механізмів стимулювання саморозвитку та інтеграції інноваційних технологій у систему професійного вдосконалення педагогів.

Ключові слова: професійний саморозвиток, педагогічні працівники, освітнє середовище, мотивація, самооцінювання, рефлексія, цифрові технології.

Tetiana KOVBASYUK,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Head of the Department

of Psychology and Inclusive Education,

Rivne Regional Institute

of Postgraduate Pedagogical Education,

Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0003-4551-3494

e-mail: kovbasyuktl@ukr.net

PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT STRATEGIES FOR EDUCATORS IN CONTEMPORARY EDUCATIONAL SETTINGS

Abstract. The article explores the issue of professional self-development of educators in modern educational contexts. It analyzes theoretical approaches, identifies key determinants of effectiveness, and examines factors that facilitate or hinder the process. The research combines a review of contemporary scientific literature with empirical data from an independent anonymous survey of educators conducted in December 2024. The findings highlight that self-improvement is crucial for career growth, adaptation to innovations, and the enhancement of teaching quality.

Effective self-development relies on internal and external factors. Internal determinants include motivation, self-regulation, creativity, and openness to innovation,

while external factors involve administrative support, access to educational resources, financial incentives, and participation in professional communities. Self-assessment and reflection play a key role, enabling educators to analyze their practices, refine teaching methods, and improve pedagogical efficiency.

The study identifies key barriers such as excessive workload, financial constraints, and limited institutional support. Many educators face a lack of structured professional development programs and insufficient access to modern learning technologies, hindering continuous learning. The integration of digital tools, including online platforms, virtual seminars, and adaptive learning systems, is recognized as a vital strategy for overcoming

these challenges and broadening opportunities for lifelong learning.

The article concludes that fostering a supportive educational environment, implementing targeted self-improvement strategies, and integrating innovative methodologies are critical for sustainable professional growth. Future research should focus on developing comprehensive self-development models, optimizing digital resource use, and enhancing motivation systems that encourage lifelong learning among teachers.

Key words: professional self-development, educators, lifelong learning, motivation, self-assessment, reflection, digital education, professional growth.

Постановка проблеми. У сучасних умовах реформування освіти професійний саморозвиток педагогів набуває особливої актуальності. Високі вимоги до якості освітнього процесу, стрімкий розвиток інформаційних технологій та штучного інтелекту, необхідність упровадження інноваційних методик та індивідуалізованого підходу до навчання вимагають від педагогічних працівників безперервного вдосконалення професійних компетентностей. У цьому контексті саморозвиток стає не лише особистісною потребою, а й професійною необхідністю, що визначає успішність педагога у нових освітніх реаліях.

Незважаючи на те, що важливість професійного саморозвитку визнається на всіх рівнях освітньої системи, багато педагогів зіштовхуються з численними труднощами на шляху його реалізації. Серед основних бар'єрів варто відзначити нестачу часу через значне навантаження, обмеженість доступу до якісних освітніх ресурсів, фінансові труднощі, а також недостатню підтримку з боку адміністрації закладів освіти. Крім того, низька мотивація до самостійного навчання та відсутність дієвої системи стимулювання також ускладнюють процес професійного зростання.

Важливою складовою професійного саморозвитку є наявність освітнього середовища, що сприяє постійному навчанню, обміну досвідом та творчій самореалізації педагогів. Позитивний вплив має залучення педагогічних працівників до методичної діяльності, участь у тренінгах, семінарах, конференціях, майстер-класах, а також використання інноваційних освітніх технологій. Водночас ефективними є методи самооцінювання та рефлексії, що допомагають педагогам аналізувати власну діяльність, визначати напрями вдосконалення та коригувати розвиток професійної траєкторії.

Зважаючи на значущість питання професійного саморозвитку педагогів та численні виклики, пов'язані з його реалізацією, виникає необхідність розроблення та впровадження ефективних стратегій, що сприятимуть підвищенню рівня професійної компетентності педагогічних працівників. Це обумовлює актуальність дослідження, спрямованого на аналіз існуючих підходів до саморозвитку та визначення оптимальних механізмів його підтримки в сучасних освітніх умовах.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Проблема професійного саморозвитку педагогів є предметом активного наукового дослідження у контексті сучасних освітніх викликів як в Україні, так і

за кордоном. Дослідники зосереджують увагу на вивченні ефективних стратегій розвитку, аналізі мотиваційних факторів та оцінці інструментів, що сприяють безперервному вдосконаленню професійних компетентностей.

Дослідження мотиваційних факторів саморозвитку педагогів є важливим напрямом сучасної педагогічної науки. Вітчизняні науковці визначають, що внутрішня мотивація, зокрема прагнення до самореалізації, професійна відповідальність та бажання вдосконалювати методику навчання, є домінуючими чинниками саморозвитку. Однак зовнішні стимули, такі як підтримка адміністрації, фінансове заохочення та створення сприятливого освітнього середовища, значно посилюють мотивацію педагогів до безперервного навчання (Kapralova, Shapovalenko & Bulvinska, 2022).

Одним із ключових аспектів досліджень є самоспрямоване професійне зростання, що передбачає активну участь педагога у власному розвитку через самоосвіту, рефлексію та інтеграцію нових методик у практику викладання. Науковцями доведено, що стратегія самоспрямованого навчання значно підвищує ефективність викладання (Prasad Bhatt, 2021). Використання цифрових технологій, методів самооцінювання та співпраці з колегами допомагає педагогам адаптувати свої підходи до швидких змін у сфері освіти.

Ефективними стратегіями професійного розвитку є методи самооцінювання та рефлексії. Самостійне оцінювання педагогами власної діяльності, зокрема через отримання зворотного зв'язку від здобувачів освіти, аналіз власних навчальних методик та перегляд відеозаписів уроків, допомагає вдосконалювати професійні навички (Abdul Rahman, Mokhtar & Ali, 2022).

Значну роль у професійному розвитку відіграє колегіальне навчання та наставництво. Міжнародні дослідження підтверджують, що взаємодія з колегами через професійні спільноти, участь у міждисциплінарних тренінгах та організація педагогічних майстерень сприяють підвищенню якості освітнього процесу (El Islami et al., 2022).

Окрім традиційних підходів, сучасні дослідження активно вивчають цифрові технології у професійному розвитку. Використання онлайн-курсів, вебінарів, віртуальних майстерень та платформ для дистанційного навчання стало невід'ємною частиною професійного зростання педагогів за останні роки (Xu, 2024).

Мета статті – здійснити теоретико-методологічний аналіз стратегій професійного саморозвитку педагогічних працівників у сучасних освітніх умовах, виявити детермінанти їхньої мотивації до безперервного фахового вдосконалення, окреслити структурно-функціональні компоненти ефективного саморозвитку та дослідити підходи до його стимулювання в системі формальної, неформальної та інформальної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійний саморозвиток педагогічних працівників є багатокомпонентним процесом, що передбачає системне вдосконалення фахових компетентностей, педагогічної майстерності та особистісного потенціалу. Він слугує механізмом адаптації до трансформаційних змін у сфері освіти, що відбуваються під впливом

глобалізаційних процесів, цифровізації та оновлення педагогічних парадигм. Саморозвиток педагога включає когнітивний компонент, пов'язаний із оновленням знань відповідно до сучасних науково-методичних напрацювань, та діяльнісний, що охоплює рефлексію, самооцінювання, інтеграцію інноваційних технологій і впровадження новітніх педагогічних практик в освітній процес.

Цей процес є нелінійним і залежить від сукупності внутрішніх та зовнішніх детермінант. До внутрішніх чинників належать професійна мотивація, рівень сформованості рефлексивних умінь, прагнення до самореалізації, креативність і готовність до впровадження педагогічних інновацій. Саме мотиваційний компонент відіграє ключову роль у сталому розвитку педагогічної майстерності, оскільки активізує внутрішні механізми самоорганізації та забезпечує неперервність професійного зростання. Мотивація педагогів до самовдосконалення корелює з їхньою здатністю до ефективного використання доступних освітніх ресурсів, залучення до колективної професійної діяльності та підвищення рівня педагогічної компетентності (Kapralova, Shapovalenko, Bulvinska, 2022).

Зовнішні детермінанти саморозвитку охоплюють рівень організаційно-методичного забезпечення у закладі освіти, підтримку адміністрації, фінансове стимулювання, можливості для підвищення кваліфікації та участі в міжнародних освітніх програмах. Відповідно до сучасних наукових підходів успішна реалізація програм професійного саморозвитку можлива лише за умови створення у закладі освіти сприятливого освітнього середовища, що включає доступ до сучасних освітніх ресурсів, організацію внутрішньої методичної роботи, залучення педагогів до розробки інноваційних методик та впровадження рефлексивних практик в освітній процес.

Одним із визначальних аспектів професійного саморозвитку є його структурно-функціональна організація. Науковці виокремлюють декілька стадій цього процесу: усвідомлення потреби у саморозвитку, визначення цілей професійного вдосконалення, розробка індивідуальної траєкторії розвитку, опанування нових компетентностей, їх практичне застосування та рефлексія щодо досягнутих результатів. Особливо важливим є процес самооцінювання, що виступає ефективним механізмом регуляції професійного розвитку педагога. Усвідомлення власних сильних і слабких сторін, критичний аналіз методів викладання та отримання конструктивного зворотного зв'язку від учнів і колег сприяє формуванню рефлексивної культури, що є необхідною передумовою якісного самовдосконалення (Prasad Bhatt, 2021).

Значущим компонентом професійного саморозвитку є колегіальне навчання, що реалізується через участь педагогів у професійних спільнотах, методичних об'єднаннях, дискусійних клубах і спільних проєктах. Інтерактивна взаємодія між педагогами сприяє створенню синергійного ефекту, обміну інноваційними методиками, спільному пошуку оптимальних рішень для навчальних ситуацій та підвищенню ефективності освітнього процесу. Використання стратегій колективного навчання сприяє формуванню відкритого

освітнього середовища, що стимулює педагогів до творчого підходу у викладанні та вдосконалення педагогічної компетентності (El Islami et al., 2022).

Важливим напрямом саморозвитку педагогічних працівників є використання сучасних цифрових технологій, що сприяють персоналізації освітнього процесу, розширенню можливостей для дистанційного навчання та інтеграції новітніх освітніх методик. Використання онлайн-платформ, віртуальних навчальних середовищ, відеолекцій і адаптивних навчальних систем підвищує рівень професійної компетентності педагогів та розширює їхні можливості для самовдосконалення. Цифровізація освітнього простору відкриває широкі перспективи для реалізації принципів неперервної освіти, надаючи педагогам доступ до актуальних знань, методичних розробок і дослідницьких напрацювань у форматі відкритих освітніх ресурсів (Xu, 2024).

Отже, професійний саморозвиток педагогічних працівників є багаторівневим процесом, що включає когнітивний, діяльнісний і рефлексивний компоненти. Його ефективність залежить від рівня внутрішньої мотивації, доступу до сучасних освітніх ресурсів, підтримки адміністрації та можливостей для участі у міжнародних освітніх ініціативах. Важливими стратегіями саморозвитку є самооцінювання, рефлексія, колегіальне навчання, інтеграція цифрових технологій і впровадження інноваційних методик в освітній процес. Усе це сприяє підвищенню професійної мобільності педагогів, їхньої конкурентоспроможності та адаптивності до сучасних викликів освітнього середовища.

У грудні 2024 року нами було проведено анонімне онлайн-опитування педагогічних працівників, які проходили курси підвищення кваліфікації у Рівненському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти, за допомогою сервісу LimeSurvey. Для досягнення поставленої мети був створений опитувальник «Що є умовами стимулювання до професійного саморозвитку?» з метою визначення ключових факторів, що сприяють професійному зростанню педагогів, а також виявлення основних бар'єрів, які ускладнюють цей процес. У дослідженні взяли участь 123 респонденти. Отримані результати дозволяють оцінити актуальний стан мотивації педагогів до самовдосконалення (43 % респондентів), їхню готовність до використання сучасних освітніх технологій і методик (64 %), а також рівень підтримки з боку адміністративного керівництва та професійної спільноти (56 %) (Відповіді респондентів, 2024).

Аналіз даних показав, що головними мотиваторами професійного розвитку є прагнення до підвищення кваліфікації, потреба у модернізації освітнього процесу, кар'єрне зростання та самореалізація. Значна частина респондентів відзначила, що вирішальну роль у стимулюванні саморозвитку відіграє підтримка адміністрації, позитивний приклад колег і заохочення з боку учнів та їхніх батьків. Ці результати підтверджують, що поєднання внутрішніх мотиваційних чинників із зовнішніми стимулами значно підвищує рівень залученості педагогів у процес професійного вдосконалення.

Сприятливе освітнє середовище виявилось одним

із ключових факторів ефективного професійного саморозвитку. За результатами опитування, педагоги вважають критично важливими доступ до сучасних освітніх технологій, можливість участі в тренінгах, курсах підвищення кваліфікації та професійних конференціях. Ці висновки підтверджують, що застосування цифрових навчальних платформ та інтерактивних освітніх інструментів значно покращує якість професійного розвитку педагогічних працівників і сприяє формуванню інноваційного мислення.

Окрім позитивних факторів нами було проаналізовано і бар'єри, що перешкоджають ефективному саморозвитку. Основними проблемами респонденти назвали нестачу часу через значне робоче навантаження, фінансові обмеження, відсутність доступу до якісних освітніх ресурсів, а також низький рівень мотивації до самоосвіти. Деякі педагоги вказували на відсутність чіткої системи матеріального та нематеріального заохочення з боку керівництва, що знижує їхню зацікавленість у професійному зростанні. Дані результати свідчать про те, що для підвищення ефективності самостійного професійного розвитку необхідна комплексна підтримка на рівні освітніх установ та державної політики у сфері підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Окрему увагу в ході дослідження було приділено аналізу ролі рефлексії та самооцінювання у процесі професійного розвитку. Результати опитування продемонстрували, що педагоги, які практикують аналіз власної діяльності, отримують зворотний зв'язок від колег і впроваджують нові методики викладання, демонструють більш високий рівень професійної компетентності. Ці дані підтверджують, що розвиток навичок критичного аналізу власної роботи є одним із ключових факторів ефективного професійного розвитку.

Отже, ефективний професійний саморозвиток педагогів є комплексним процесом, що потребує сприятливих умов, доступу до сучасних освітніх ресурсів, підтримки адміністрації та створення системи мотиваційного стимулювання.

Висновки. Результати проведеного дослідження підтверджують, що професійний саморозвиток педагогів є невід'ємним складником їхньої професійної діяльності, що сприяє підвищенню рівня педагогічної майстерності, адаптації до освітніх змін та забезпеченню якості освітнього процесу. Встановлено, що ефективність саморозвитку значною мірою визначається поєднанням внутрішніх мотиваційних чинників та зовнішніх стимулів, серед яких особливу роль відіграють підтримка адміністрації, доступ до сучасних освітніх ресурсів, участь у фахових спільнотах та наявність можливостей для підвищення кваліфікації.

Аналіз опитування педагогічних працівників дозволив окреслити основні стимули професійного вдосконалення, серед яких домінують прагнення до самореалізації, кар'єрного зростання та модернізація освітнього процесу. Водночас одними з ключових бар'єрів залишаються дефіцит часу, недостатня фінансова підтримка та обмежений доступ до якісних програм підвищення кваліфікації. Виявлено, що створення сприятливого освітнього середовища, орієнтованого

на підтримку ініціатив педагогів, є важливою передумовою ефективного професійного розвитку.

Значний вплив на саморозвиток педагогів має рефлексія та самооцінювання, які дозволяють аналізувати власну педагогічну діяльність, визначати напрями вдосконалення та підвищувати рівень професійної компетентності. Впровадження рефлексивних практик сприяє підвищенню ефективності викладання та допомагає адаптувати педагогічні стратегії відповідно до сучасних освітніх вимог. Крім того, колегіальне навчання та наставництво відіграють важливу роль у стимулюванні саморозвитку, адже взаємодія з колегами сприяє обміну досвідом, впровадженню інноваційних методик та спільному вирішенню педагогічних проблем.

Перспективи подальших досліджень. Важливим напрямом подальших досліджень є розробка ефективних моделей інтеграції цифрових технологій у процес професійного саморозвитку педагогічних працівників. Використання онлайн-ресурсів, адаптивних навчальних платформ та штучного інтелекту може значно розширити можливості педагогів у підвищенні кваліфікації, що є особливо актуальним в умовах дистанційного навчання та цифровізації освіти. Перспективним є також дослідження механізмів підвищення мотивації педагогів до саморозвитку через систему матеріальних та нематеріальних стимулів. Отже, подальші наукові розвідки мають бути спрямовані на вдосконалення механізмів підтримки саморозвитку педагогічних працівників, забезпечення їхнього доступу до інноваційних освітніх ресурсів та формування культури неперервного професійного вдосконалення, що є ключовою умовою розвитку сучасної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Kapralova, I., Shapovalenko, N., Bulvinska, O. (2022). Motivation for professional self-development of teachers of higher education institutions. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*. No. 3. Pp. 62–69. DOI: 10.28925/1609-8595.2022.3.8.
- Prasad Bhatt, S., (2021). Self-Directed Professional Development: EFL Teachers' Understanding. *International Journal of Language and Literary Studies*. Vol. 4. № 3. Pp. 196–208. DOI: 10.36892/ijlls.v3i4.737.
- Abdul Rahman, N. L., Mokhtar, M., Ali, D. F. (2022). Self-Initiated Professional Development (SI-PD) Elements for Malaysian Vocational Colleges' TVET Teachers Using Fuzzy Delphi Method (FDM). *Journal of Technical Education and Training*. Vol. 14. № 1. Pp. 100–109. URL: <https://publisher.uthm.edu.my/ojs/index.php/JTET/article/view/10431> (accessed: 11.02.2025).
- El Islami, R. A. Z., Anantanukulwong, R., Faikhamta, C. (2022). Trends of Teacher Professional Development Strategies: A Systematic Review. *Shanlax International Journal of Education*. Vol. 10. № 2. Pp. 1–8. DOI: 10.34293/education.v10i2.4628.
- Xu, D., (2024). Professional Development of College English Teachers from the Perspective of Self-Education. *Scientific and Social Research*. Vol. 6. № 3. Pp. 276–281. DOI: 10.26689/ssr.v6i3.6380 (accessed: 11.02.2025).
- Відповіді респондентів незалежного анонімого опитування педагогічних працівників на тему

«Що є умовами стимулювання до професійного саморозвитку». (2024). Google Sheets. URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/157ysLIDpcYdIoM0Tsas2JXoeVF1bP3h9ALiJoCsQxg4/edit?usp=sharing> (дата звернення: 07.02.2025).

REFERENCES

Kapralova, I., Shapovalenko, N. and Bulvinska, O. (2022). Motivation for professional self-development of teachers of higher education institutions. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, no. 3, pp. 62–69. doi: 10.28925/1609-8595.2022.3.8. [in English].

Prasad Bhatt, S. (2021). Self-Directed Professional Development: EFL Teachers' Understanding. *International Journal of Language and Literary Studies*, vol. 4, no. 3, pp. 196–208. doi: 10.36892/ijlls.v3i4.737. [in English].

Abdul Rahman N.L, Mokhtar M. and Ali D.F. (2022). Self-Initiated Professional Development (SI-PD) Elements for Malaysian Vocational Colleges' TVET Teachers Using Fuzzy Delphi Method (FDM). *Journal of Technical Education and Training*, vol. 14, no. 1, pp. 100–109. Available at: <https://publisher.uthm.edu.my/ojs/index.php/>

JTET/article/view/10431 (Accessed 11.02.2025). [in English].

El Islami, R. A. Z., Anantanukulwong, R. and Faikhamta, C. (2022). Trends of Teacher Professional Development Strategies: A Systematic Review. *Shanlax International Journal of Education*, vol. 10, no. 2, pp. 1–8. doi: 10.34293/education.v10i2.4628. [in English].

Xu, D., (2024). Professional Development of College English Teachers from the Perspective of Self-Education. *Scientific and Social Research*, vol. 6, no. 3, pp. 276–281. doi: 10.26689/ssr.v6i3.6380. [in English].

Vidpovidі respondentiv nezalezhnogo anonimnoho opytuvannia pedahohichnykh pratsivnykiv na temu «Shcho ye umovamy stymuliuvannia do profesiinoho samorozvytku» [Responses of respondents to an independent anonymous survey of teaching staff on the topic «What are the conditions for stimulating professional self-developments»]. (2024). Google Sheets. URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/157ysLIDpcYdIoM0Tsas2JXoeVF1bP3h9ALiJoCsQxg4/edit?usp=sharing> (Accessed 07.02.2025). [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 01.06.2025

УДК 376:005.642.4

DOI: 10.37026/2520-6427-2025-122-2-26-34

Вадим ЛУНЯЧЕК,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітніх наук,
цифрового навчання та академічного підприємництва
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-4412-7068
e-mail: lunyachek@karazin.ua

Дарина ГРЯНИК,

аспірантка кафедри педагогіки,
іноземної філології та перекладу
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця,
м. Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-2591-236X
e-mail: hryanyk.daryna@hneu.net

ОЦІНЮВАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті висвітлено питання оцінювання якості надання освітніх послуг у закладах загальної середньої освіти в умовах інклюзивного навчання. Зокрема, основну увагу закладено на необхідності систематичного моніторингу відповідно до вимог Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та Концепції «Нова українська школа».

Запропоновано теоретичний аналіз проблеми оцінювання освітніх послуг у закладах освіти з інклюзивною формою навчання, а також представлено результати проведеного опитування в закладах загальної середньої освіти Київського району м. Харкова з означеною формою навчання, що дозволило зібрати ґрунтовну інформаційну базу з означеного питання. Наявні в роботі результати опитування свідчать про